

Peter Hovmand, cand.mag.

Krigen som livsfilosofi

Den tidlige Ernst Jünger og Nietzsche

Den tyske forfatter Ernst Jüngers opfattelse af Første Verdenskrig kommer ganske tydeligt til udtryk i hans første bøger, *In Stahlgewittern* fra 1920 og *Der Kampf als inneres Erlebnis* fra 1922. Emnet er kampen som indre oplevelse, som Jüngers anden bog hedder, men fokus ligger ikke så meget på det rent psykologiske, snarere på det livsfilosofiske. Jüngers bøger om krigen er forbløffende saglige og ærlige, de udmærker sig ved en gennemført kulde, en særlig følelseskulde, ved hjælp af hvilken det lykkes Jünger at nå hele vejen rundt i sin beskrivelse af krigen som indre oplevelse.

Følelseskulden er så at sige kernen i Jüngers saglighed, ved denne kulde hæver Jüngers beskrivelser sig over det psykologiske, idet Jüngers egne følelser er fraværende. Til gengæld rummer Jüngers beskrivelser andre, måske endnu vigtigere kvaliteter. Ved sin saglighed, sin nøgterne meddelsomhed, sit til alle tider analytiske blik, peger Jünger på noget der hæver sig over psykologien, og det er her livsfilosofien kommer ind i billedet. Jünger ser igennem mennesket, han ser på krigen som fænomen, og ad den vej forsøger han at beskrive hvad krigen siger om mennesket og ikke mindst om livet selv.

Udsigelsens kulde

At tale om en udsigelsens kulde i forbindelse med *In Stahlgewittern* er umiddelbart ganske banalt og intetsigende, hentydende til forfatteren som en afstumpet krigsveteran. Den kulde der er tale om er imidlertid af ganske dyb karakter, bundet til tekstens natur, strækkende sig fra udsigelsen til den dybere tematik.

Der er godt nok tale om en erindringsbog af ganske saglig støbning, med masser af konkrete beskrivelser af de faktiske forhold i skyttegravene, til tider er beskrivelserne ret indgående, på grænsen til det kedelige. Men den indgående beskrivelse er på ingen måde tekstens kendetegn, det er snarere den særlige saglighed der gør sig gældende, som i enhver saglig erindringsbog, hvor man forsøger at forholde sig til tingene som de var. Det er dog ikke denne saglighed i sig selv der er det mest interessante, det mest interessante er den umenneskelige gennemførthed, stabilitet og ikke mindst præcision i denne saglighed. Jünger opretholder denne saglighed, eller for at præcisere det lidt, denne anskuelsens renhed, hele vejen igennem. Og hvorfor er det så interessant? Fordi der netop ikke er tale om almindelige, rolige ting. Der er tværtimod tale om skrækkelige ting man skulle tro var ubeskrivelige. Menneskelig lemlæstelse, nedslagtning, frygt, smerte af både koncentrerede og enorme dimensioner. Og så skal man lige huske på at det er virkelighed.

Jünger kigger lige ind i det inferno der er omkring ham, lægger mærke til hver eneste detalje, husker alt og skriver det ned, med stor opmærksomhed. På uundgåelig vis lægger man mærke til denne anskuelsens renhed, udsigelsens kulde, idet den i sagens natur skærer i øjnene. Netop ved sin ufølsomhed overlader teksten følelserne til læseren. Som læser dvæler man dog i sagens natur ikke alt for meget ved disse følelser og derfor kan man fortsætte, men efter et par episoder går det op for én, at der er tale om en ganske særlig fortæller, hvis blik er af en umenneskelig skarp optik, hvis blik aldrig sløres eller rystes. Man lægger mærke til det fordi det skrækkelige er chokerende rystende, og i den grad kalder på tilsløring af den ene eller den anden slags.

Denne udsigelsens kulde, denne anskuelsens renhed, hænger på flere måder sammen med tekstens dybere tematik. I første omgang ved det at teksten i sig selv er paradoksalt som læsning. De billeder der tegner sig under læsningen er absurde, man har svært ved at få dem frem, og når man får dem frem, kaster man dem gerne fra sig igen. Lad os se:

“Aus zerschossenem Gebälk ragte ein eingeklemmter Rumpf. Kopf und Hals waren abgeschlagen, weisse Knorpel glänzten aus rötlich-schwarzem Fleisch. Es wurde mir schwer zu verstehen.” (Jünger 1920/1934 s. 31)

Det skrækkelige er chokerende, men det der gør sig gældende her er alligevel en dvælen ved det skrækkelige, simpelthen fordi man har svært ved at se det for sig. Chokket strækker sig så at sige ud og omklammer én i stedet for at ramme én med det samme. Jünger har det lidt på samme måde. Lad os se på et citat fra andenudgaven af *In Stahlgewittern* fra 1926, et citat der interessant nok er blevet slettet igen i den gældende tredjeudgave fra 1934. Følgende citater fra andenudgaven er i mangel af bedre fra den gældende engelske oversættelse.

"Seeing and recognizing are matters, really, of habit. In the case of something quite unknown the eye alone can make nothing of it ... We looked at all these dead with dislocated limbs, distorted faces, and the hideous colours of decay, as though we walked in a dream through a garden full of strange plants, and we could not realize at first what we had all round us. But finally we were so accustomed to the horrible that if we came on a dead body anywhere on a fire-step or in a ditch we gave it no more than a passing thought and recognized it as we would a stone or a tree. . . ." (Jünger 1920/1926 s. 23)

Chokket fortaber sig, og det skrækkelige bliver her til vane for Jünger, deraf udsigelsens kulde, der altså i beskrivelsen af lemlæstede lig og lignende er lig med følelsesmæssig ligegyldighed, og det med god grund, de døde mærker jo intet længere.

I anden omgang knytter udsigelsens kulde sig til den dybere tematik netop ved det at det skrækkelige gentager sig, igen og igen.

“Der zerwühlte Kampfplatz war grauenhaft. Zwischen den lebenden Verteidigern lagen die toten. Beim Ausgraben von Dekkungslöchern bemerkten wir, dass sie in Lagen übereinandergeschichtet waren. Eine Kompanie nach der anderen war, dicht gedrängt im Trommelfeuer ausharrend, niedergemäht, dann waren die Leichen durch die von den Geschossen hochgeschleuderten Erdmassen verschüttet worden, und die Ablösung war an den Platz der Gefallenen getreten.” (Jünger 1920/1934 s. 105)

Igen er der tale om absurde billeder, men her er det skrækkelige gentagelse mere end antydnet, faktisk er gentagelsen her beskrevet meget præcist, i hele sit omfang. De døde ligger i lag på lag i og over jorden, de levende presses hen over jorden i formation efter formation, de levende tager de dødes plads. Der er tale om en gentagende bevægelse, fra liv til død, den indforståede metafor, der senere bliver eksplicit, er bølgen, de levende skyller frem over de døde som en bølge, trækker sig senere tilbage og efterlader de døde blandt de døde.

Og i foreningen af udsigelsens to former for kulde, chokkets udstrækning, den tilvænnede absurditet, ligegyldigheden, og den kolde iagttagelse af gentagelsen, er vi ved at nærme os Jüngers tematik.

Det indre forløb - det skrækkelige liv

Chokkets umenneskelige udstrækning og chokkets umenneskelige gentagelse er centrale elementer i Jüngers tematik. De både antyder og forklarer det umenneskelige, og det umenneskelige er her overskridelsen af de menneskelige grænser, en afskrælning af mennesket. Chokkets udstrækning og gentagelse er så at sige grundformer hos Jünger, og det gælder på flere niveauer, både i den enkelte sætning, det enkelte kapitel og den enkelte bog. Og det er faktisk fantastisk, men det ligger sådan set i sagens natur. Jünger beskriver det skrækkelige liv i ingenmandsland, som det ser ud hvis man bliver ved med at overleve. Jünger er netop én af dem der bliver ved med at overleve, og derfor kan han fortælle hele historien.

Et af Jüngers første billeder på skyttegravslivets grundform er følgende:

“Man stelle sich vor, ganz fest an einen Pfahl gebunden und dabei von einem Kerl, der einen schweren Hammer schwingt, ständig bedroht zu sein. Bald ist der Hammer zum Schwung zurückgezogen, bald saust er vor, dass er fast den Schädel berührt, dann wieder trifft er den Pfahl, dass die Splitter fliegen - genau dieser Lage entspricht das, was man deckungslos inmitten einer schweren Beschiessung erlebt.” (Jünger 1920/1934 s. 88)

Der er her næppe tale om nogen overdrivelse. Det interessante her er tværtimod billedets præcision. Her beskrives både chokkets udstrækning og gentagelse, og med det skrækkeliges tilstedeværelse over længere tid fornemmer man også en vis graduering, en skelnen mellem forskellige grader af skræk. Dette beskriver Jünger senere endnu mere præcist i det skrækkelige blikplade-styrt i *Das abenteuerliche Herz* fra 1929:

“Jeg løfter dig op paa det øverste Blad af denne vældige Stabel, og straks, da det udsættes for din Legemsvægt, gaar det bragende itu. Du styrter, og styrter ned paa det andet Blad, som ligeledes brister og det med et endnu voldsommere Knald. I Styrtet rammes det tredje, fjerde og femte Blad, og saadan bliver det ved ... det er som en Trommehvirvel, hvor baade Tempo og Heftighed tager til. Faldet og Hvirvlen bliver mere og mere rasende, det bliver til en vældigt rullende Torden, som til sidst sprænger Bevidstheden.” (Jünger 1929/1938 s. 16)

Her er skræk eller gru det der føles ved den første anskuelse eller anelse af det skrækkelige. Frygt er det der føles lige inden kontakten med det skrækkelige. Forskrækkelse er det der føles når det øverste blad går itu. Dernæst følger forskrækkelsens stadfæstelse ved gentagelsen, der intensiveres indtil det forfærdelige. Det forfærdelige, forfærdelsen er altså den yderste kulmination af det skrækkelige, som også Bohrer skriver (Bohrer 1981 s. 63). Det interessante her er Jüngers præcision, der er umenneskelig, idet den beskriver ting der har overskredet den menneskelige grænse. Normalt ville man ikke skelne mellem de forskellige stadier, idet det hele ville være ét fedt, og resultatet det samme. Ved anskuelsen ville man bemærke det skrækkelige, dernæst ville det hele flyde sammen. Konklusionen ville være banal: det er skrækkeligt! Jünger går langt videre end det. Ligesom man ved den første anskuelse af det skrækkelige dvæler ved det for overhovedet at kunne se det, opretholder Jünger et klart, undersøgende blik, og han gør det hele vejen igennem, hos Jünger er der hele tiden tale om “rent anskuede chok” (Goldbæk 1998 s. 80). Derfor kan man hos den tidlige Jünger ligefrem tale om en chokæstetik eller rettere en skrækæstetik af særlig ren karakter. Det er netop ved denne renhed, denne stabilitet, denne kulde, at chokket og skrækken kommer til at fylde så meget hos Jünger, både i omfang og i dybden, og det er ved denne dybde at Jüngers første bøger bliver så sammenhængende.

En forholdsvis logisk følge af Jüngers præcise iagttagelse af det skrækkelige er hans fascination af de hårde soldater omkring ham. En af Jüngers vigtigste pointer er, at soldaterne står fast over for det skrækkelige, uden at gå til grunde rent menneskeligt. Nogen ville måske mene at de netop går til grunde rent menneskeligt, men Jünger tolker det anderledes, han tolker soldatens udholdelse og tilvænning til det umenneskelige, som en overmenneskelig kvalitet. Der er her tale om en sammenhængende tankegang, hvor der for øvrigt er et formål med krigen, nemlig kampen. Kampen er endnu et af Jüngers

grundelementer, hos Jünger er kampen vitterligt et grundelement, der ikke kan deles op i yderligere bestanddele, kampen er noget i sig selv, den er et udtryk for livet i sin renhed, men mere om det senere. Her bør det til at starte med blot bemærkes, at kampen rummer et ganske grundlæggende aspekt set fra soldatens perspektiv. Kampen er som udgangspunkt blot kampen for at overleve, mere konkret kampen mod fjenden, men denne kamp rummer en mere grundlæggende dimension i tiden, nemlig kampen mod at bryde sammen, kampen mod at give op, kampen mod svagheden i mennesket. Denne kamp er helt konkret en kamp mod det skrækkelige liv. Idet de enkelte slag trækker ud og bliver forlænget i det ulidelige, bliver kampen mod det skrækkelige liv det mest afgørende. Paradoksalt nok bliver målestokken for denne kamp selve kampviljen, viljen til at fortsætte kampen mod fjenden, idet denne ikke kan skelnes fra viljen til at fortsætte i det hele taget.

"I was filled with pride at commanding this handful of men that might very likely be pounded into the earth but could not be conquered. It is in such moments that the human spirit triumphs over the mightiest demonstration of material force. The fragile body, steeled by the will, stands up to the most terrific punishment." (Jünger 1920/1926 s. 101)

Som sagt er det en af Jüngers hovedpointer, at soldaten står fast i kampen mod det skrækkelige liv, den tyske soldat kan godt dø, men han kan ikke besejres, han kan ikke knækkes, idet han har overmenneskelig vilje. Det bør her bemærkes at Jünger skriver dette i forbindelse med at hans oprindelige kompagni bliver totalt udslettet mens han selv er på lazarettet. Han mener hvad han siger helt bogstaveligt. Denne hårdhed i tankegangen er ganske bemærkelsesværdig, jeg skulle mene at denne hårdhed netop peger på sig selv som tankegang, ikke mindst idet denne tankegang er så sammenhængende.

Den ydre tematik - kampen som livets mening

At påvise visse nietzscheanske elementer hos Jünger er ikke svært, der er flere indirekte og direkte referencer til Nietzsche, men det er i sig selv ikke så interessant. Det interessante er overhovedet at beskrive Jüngers tolkning af livet ud fra krigen. Det er klart nok ikke uproblematisk. Som udgangspunkt er det grundlæggende paradoksalt at beskrive livet ud fra krigen, idet man normalt ikke opfatter krigen som en central del af livet. Krigen er så at sige blot en undtagelse, og undtagelsen bekræfter som bekendt reglen, og reglen er her fred. Her er Jünger dog fundamentalt uenig. For Jünger er freden blot en illusion, mens krigen er den tilstand der river illusionens slør væk og viser tingene som de virkelig er, dette gælder både verden som sådan, eller rettere livet selv, og mennesket og dets sande natur. Endvidere er livet for den tidlige Jünger fundamentalt set en krigstilstand, og mennesket er blot en del af denne krigstilstand, og således får menneskelivet kun virkelig mening i kampen, men mere om det senere.

I første omgang er Jüngers iagttagelse af krigens kvaliteter ganske banal. Det er således i den grænseoverskridende udfordring at man lærer sig selv at kende. Og visse iagttagelser udvider perspektivet på verden og livet med nye dybder:

“Ein Geschoss hatte den Scheitel seines Stahlhelms durchbohrt und eine lange Rille in die Schädeldecke gepflügt. Das Gehirn hob und senkte sich in der Wunde unter jedem Schlag des Blutes, trotzdem konnte er allein zurückgehen.” (Jünger 1920/1934 s. 221)

Her er den menneskelige overflade bogstavelig talt blevet skrællet af, så det fysiske indre kommer til syne. Jünger hæfter sig klart nok ved at manden stadig er i stand til at gå. Men Jüngers tolkning af sine iagttagelser er mindre klar, den er som sagt udtryk for en særlig tankegang, en tankegang han i tilstrækkelig grad uddyber i sin anden bog, essayet *Der Kampf als inneres Erlebnis*.

Det centrale i Jüngers anden bog er beskrivelsen af menneskets afsløring i krigen. Og i denne afsløring ligger også en tolkning af verden, livet selv. I første omgang ligger fokus dog på mennesket og menneskets placering i livet.

“... doch wenn des Lebens Wellenkurve zur roten Linie des Primitiven zurückschwingt, fällt die Maskierung: nackt wie je bricht er hervor, der Urmensch, der Höhlensiedler, in der ganzen Unbändigkeit seiner entfesselten Triebe.” (Jünger 1922 s. 15)

I krigen bliver den kulturelle overflade skrællet af mennesket, og under overfladen er mennesket det samme som altid, det første menneske, det primitive menneske, der giver fuldstændigt efter for sine drifter. Mennesket er altså et dyr, men hvilket dyr? Iagttagelsen

af mennesket som en dyrisk dræber i krigen er jo ganske banal, men Jüngers pointe er imidlertid ret omfattende, og det er her livsfilosofien kommer ind i billedet. Allerede i forordet skriver Jünger om kampen: "Er hat uns erzogen zum Kampf, und Kämpfer werden wir bleiben, solange wir sind" (Jünger 1922 s. 12). Modsat af hvad man umiddelbart skulle tro, handler det her ikke blot om hvad krigen har gjort ved soldaterne, det handler om hvad krigen har gjort ved mennesket som sådan. Ifølge Jünger er mennesket først og fremmest en potentiel kriger, og dette skal forstås helt fundamentalt.

"Der Mensch ist der Träger, das ständig wechselnde Gefäss all dessen, was vor ihm getan, gedacht und empfunden wurde. Er ist auch der Erbe aller Sehnsucht, die vor ihm andere mit unwiderstehlicher Gewalt den fernen, in Nebel gehüllten Zielen zutrieb." (Jünger 1922 s. 14)

Mennesket er bærer af grundlæggende drifter, som et fartøj der kan skifte udseende, men som til stadighed er arving af alle de lyster der findes. Det dyriske lur konstant i menneskets indre, og venter blot på at komme til udtryk. Det er altså ikke så meget et spørgsmål om hvad krigen gør ved mennesket her og nu, men mere et spørgsmål om at mennesket til stadighed griber krigen som en mulighed for at give de dyriske drifter lidt spillerum. Som en bosnisk kvinde for et par år siden gav som forklaring på rædslerne under krigen i sit land: det skete fordi det var muligt. Den tidlige Jünger opfatter imidlertid ikke krigen negativt, han opfatter den tværtimod overmåde positivt, som et rent udtryk for livskræfterne i verden, og for disse kræfter er mennesket blot et redskab, samtidigt er det menneskets chance for at leve fuldt ud, for så vidt livet går ud på at udleve sine drifter og lyster og derved indgå i livet. Og Jünger er ikke bange for at indrømme sin lyst ved kampen og blodet:

"Das ist die Wollust des Blutes, die über dem Kriege hängt wie ein rotes Sturmsegel über schwarzer Galeere, an grenzenlosen Schwünge nur der Liebe verwandt." (Jünger 1922 s. 17)

Men her er sammenligningen med kærligheden delvist misvisende, den skal i hvert fald ses i et bestemt perspektiv, nemlig et nietzscheansk. Der er her tale om kærligheden til livet, til ekstasen i kampen.

"O Leben du! ... das ganze Feuerwerk in tausend Sonnen und kreisenden Flammenrädern verspritzen, die gespeicherte Kraft verbrennen vorm Gang in de eisige Wüste. Hinein in die Brandung des Fleisches, tausend Gurgeln haben, dem Phallus schimmernde Tempel errichten." (Jünger 1922 s. 36)

Her opstår livet netop i konfrontationen med døden og skrækken. Over for døden gribes

soldaten af en særlig intensitet, intensiteten i kampen, kampen for livet, kampen mod døden, i særdeleshed kampen mod fjenden. Soldaten taber sig selv i kampens bølge af ild og blod, derved bliver han ét med livet selv, livsdrifterne og livskræfterne, her beskrevet som det øjeblik hvor manden får tusind stemmer at skrig med, hvilket står i relation til det fundamentale skrig Jünger tidligere har beskrevet, det skrig kulturen prøver at glemme, primalskriget, det evige skrig "aus Erkennen, Grauen und Blutdurst" (Jünger 1922 s. 16).

Den indre diskurs - Jünger som gentleman

Som sagt skal Jüngers tolkning af krigen ses i et nietzscheansk perspektiv, men idet vi skal til at se nærmere på hvordan Jünger er nietzscheansk, er det passende også at se på hvilken diskurs Jünger i det hele taget indgår i. Den tidlige Jünger indgår nemlig i en særlig tysk diskurs, der på flere måder er noget særligt for mellemkrigstiden. Endvidere er Jüngers tankegang selvfølgelig præget af mange af de idéer der gjorde sig gældende i tiden omkring Første Verdenskrig.

Lad os tage udgangspunkt i vores egen forargelse over Jüngers grundholdninger. Et centralt punkt er Jüngers positive tolkning af krigen - den strider umiddelbart mod den normale moralske afstandtagen fra det skrækelige. Dette punkt hos Jünger er på flere måder interessant. Ud over at han som sagt formår at se igennem det skrækelige, hvorved han efter sit eget udsagn får øje på et udtryk for livskræfterne i verden og ikke blot menneskelig ondskab, så rummer Jüngers tankegang en paradoksal blanding af moral og ikke-moral. Ikke-moralen hos Jünger ligger netop i hans tolkning af soldaten som et menneske der i kampen bliver grebet af livskræfterne og derved umiddelbart hæves over moralen. Men samtidigt findes der alligevel en moral hos Jünger, den ligger i hans skelnen mellem den almindelige soldat og så den soldat der rummer heltemod og tapperhed. Sidstnævnte er den soldat der netop som Jünger selv har forstået kampens renhed og som holder denne renhed i hævd, bl.a. ved at respektere fjenden. I kombination bliver Jüngers ikke-moral og moral til en ny moral, hvor netop heltemodet står i centrum. Jüngers ikke-moral og moral er således fuldstændigt sammenhængende. Den tapre soldat hæves over den almindelige moral, idet han bliver grebet af livskræfterne, men idet han holder kampens renhed i hævd fordi han er tapper, rummer han den nye moral, hvor respekten for fjenden er central.

Ud fra et almindeligt moralsk perspektiv er det ganske paradoksalt, og netop Jüngers blanding af ikke-moral og moral er et godt eksempel på hvorledes Jüngers tankegang i praksis er tilpasset krigen og kampen som ideal idé og ikke som konkret fænomen, hvilket åbner for nye paradokser, idet Jüngers overordnede tolkning af livet netop sker ud fra krigen som et konkret eksempel. Ræsonnementet må her være at Jüngers iagttagelser i

sidste ende først og fremmest befinder sig på idé-planet, Jüngers iagttagelser er i virkeligheden abstrakte, iagttagelserne er i sig selv udtryk for noget andet, de er netop del af en tankegang, de er æstetiske, eller rettere æstetik, men mere om det senere. Jüngers nye moral var og er uden tvivl unik, men samtidigt er den på flere måder umiddelbart på linie med den almindelige tankegang i tiden omkring Første Verdenskrig. Her tænker jeg ikke kun på Tyskland men på hele Europa. Den almindelige krigsbegejstring i Europa i 1914 var på en måde den primære årsag til krigen - alle troede de kunne vinde krigen i løbet af et par uger, og det var almindeligt at opfatte krigen som et kærkomment frisk pust for den henslumrende ungdom. Endvidere gjorde en underlig moral sig gældende. Idéen om gentleman unafraid stod stærkt i hele Europa. En rigtig mand havde bevist sit mod, f.eks. i krig. Samtidigt var han en gentleman, han behandlede fjenden gallant, om man så må sige, han nøjedes med at slå ham ihjel, i ærefuld kamp. En gentleman kunne aldrig finde på med vilje at lemlæste fjenden, endsige forulempe de civile.

Denne tankegang står i modstrid med Jüngers fundamentale indsigt, hvor soldaten bliver grebet af de dybere drifter til at slå ihjel, men Jünger er opmærksom på dette paradoks, deraf hans nye moral og hans idé om den tapre soldat, den soldat der kan rumme både kampen og æren i dybere forstand, hvilket netop kræver den skrækkelige indsigt, og Jüngers pointe er at opretholdelsen af æren i kampen således kræver mod, heltemod, eller rettere tapperhed.

Således forstås dybden i Jüngers tankegang når han taler om viljen til kamp, viljen til at slå ihjel. Ordet vilje rummer her en nietzscheansk dybde, det er viljen til liv, viljen til magt, forstået som en frugtbar kontakt med livskræfterne, netop ikke blot et fuldstændigt tab af sig selv i livets drifter, men en særlig udholdenhed under livskræfternes bølgebevægelse. Man kunne tale om en særlig form for disciplin, men det ville være misvisende. Det ville være mere præcist at tale om netop tapperhed. Ifølge Jünger rummer tapperheden, heltemodet en nærmest uendelig dybde, den er "der Schlüssel zu allen Schätzen ... der Ansprung der Idee gegen die Materie ..." (Jünger 1922 s. 49), forstået på den måde at heltemodet netop er det der hæver soldaten over materiens gru, op til idéens forløsende kraft. Som Jünger skriver "ein Soldat ohne Mut ist wie ein Christ ohne Glauben" (s. 53), tapperheden er soldatens tro, eller rettere, den er selve hans forståelse af verden. Idet kampen er "die erhabene Sprache der Macht" (s. 50) er tapperheden netop det der skal til for at forstå kampen og derved livskræfterne. "Der Mut ist dem Tanz vergleichbar" (s. 52), tapperheden er det der gør soldaten i stand til at begå sig i krigen. Og således er tapperheden selve det der bringer soldaten ekstasen: "Dieser Zustand des Heiligen, des grossen Dichters und der Grossen Liebe ist auch dem grossen Mute vergönnt" (s. 54).

Således indgår Jünger i det man kunne kalde den almindelige tapperhedsdiskurs, der gjorde sig gældende i begyndelsen af århundredet i form af bl.a. idéen om gentleman unafraid. Han tager i hvert fald udgangspunkt i den, hvorpå han supplerer med idéer der er standard i ethvert militærkodeks, hvor selvopofrelsen står centralt. Men Jünger går endnu videre, han udvider diskursen, eller rettere sprænger han den, idet han indfører en ny moral, hvor det ikke er den højere sag som sådan der har betydning, men netop kampen i sig selv. Således kan Jünger præcisere sin tankegang, sin opfattelse af tapperhed, mere end nogen anden, idet han mere eller mindre løsriver sig fra enhver ydre moral. Selvfølgelig var den tidlige Jünger nationalist, men nationalismen står i virkeligheden ikke særlig centralt for ham, langt fra, den er snarere perifer.

“Gewiss wird der Kampf durch seine Sache geheiligt. Wie könnte man sonst einen Feind achten? Das kann nur der Tapfere ganz verstehen.” (Jünger 1922 s. 49)

Jünger uddyber betydningen af selvopofrelsen, idet han ser kampen som det centrale. Det er således kampen der helliggør sagen, idet det er i kampen at selvopofrelsen foregår. Og således kan man respektere fjenden, nødvendigvis. Det hele hænger sammen.

Den indre tyske diskurs - Jünger som soldat

Jünger indgår altså i den europæiske tapperhedsdiskurs, men den måde han gør det på er på flere måder ret tysk. Jüngers forholdsvist positive tolkning af krigen knytter sig som sagt til hans tolkning af krigen som et rent udtryk for livskræfterne i verden. Denne tankegang rummes som diskurs i den fornævnte model, ifølge hvilken Jünger gør op med idéen om krigen som blot en undtagelse, hvor freden er reglen. For Jünger er krigstilstanden den virkelige virkelighed. Her er Jünger delvist på linie med den tyske politiske filosof Carl Schmitt, der netop i 1922 udgav bogen *Politische Theologie*.

“Undtagelsestilstanden er mere interessant end det normale tilfælde. Det normale beviser intet, undtagelsen beviser alt; den bekræfter ikke blot reglen, reglen lever i det hele taget udelukkende i kraft af undtagelsen. I undtagelsen gennembryder det virkelige livs kraft skallen på den mekanik, som er stivnet i gentagelsen.” (fra *Politische Theologie* citeret i Krockow 1990 s. 142)

Ifølge Schmitt afslører undtagelsen sagens kerne. Som han senere formulerer det: “For først i krigen viser den yderste gruppering i ven og fjende sig” (citeret i Krockow 1990 s. 140). Kun i krigstilstanden ved man hvordan det virkelig står til. Godt nok taler Schmitt her om den politiske kamp, mens Jünger taler om kampen på slagmarken, men grundtanken er den samme. Det centrale er afvisningen af den normale fredstilstand som en troværdig virkelighed. Både Schmitt og Jünger opfatter fredstilstanden som løgnagtig

og i bund og grund ubrugelig for henholdsvis politikeren og soldaten. Fredstilstanden er blot en illusion, der ligger som en stivnet skal hen over den evigt lurende krigstilstand, hen over de virkelige ven-fjende-forhold og den evige kampdrift.

Op igennem 1920'erne blev Jünger mere politisk og mere nationalistisk. Men en vigtig pointe i denne sammenhæng er at han i sine skrifter først for alvor blev politisk interesseret fra og med 1923 (se bl.a. Nevin 1996 s. 81). Inden da var han fokuseret på krigsoplevelsen og det militære i sig selv. Faktisk er det min pointe at Jünger i sine to første bøger er fundamentalt upolitisk og i virkeligheden heller ikke særlig nationalistisk. Man kan finde masser af nationalistiske formuleringer i Jüngers første bøger, men det ligger i selve sproget, tankegangen som sådan hæver sig over det nationale og det politiske i almindelig forstand. Det ligger netop i det Jünger opfatter krigen og kampen som et rent udtryk for livskræfterne i verden, og disse kræfter er selvsagt universelle. I den sammenhæng er krigen som sagt et formål i sig selv. Krigen og tabene i krigen hæver godt nok sagens og det vil sige nationens værdi. Men det centrale er og bliver kontakten med livskræfterne, i udladningen af disse kræfter, som et udtryk for livet selv. Og hermed er vi ved at nærme os sagens kerne, nemlig det nietzscheanske perspektiv hos den tidlige Jünger.

Den indre tematik - Jüngers tolkning af livet ud fra krigen

I min beskrivelse af det nietzscheanske perspektiv hos den tidlige Jünger vil jeg tage udgangspunkt i den indre tematik, altså i en præcisering af tematikken i Jüngers første bøger. Jüngers tematik er mere eller mindre lig med den tankegang han lægger frem for læseren, idet der netop er tale om en livsfilosofi. I denne tankegang er der flere grundlæggende elementer der spiller sammen og danner en sammenhængende idé om verden set ud fra krigen. Som vi har set er Jüngers tankegang overordentligt sammenhængende, og det er vel også sammenhængen hos Jünger der er hans fineste argument, men det skal ikke afholde os fra at tage den op til diskussion. Jeg har allerede beskrevet de centrale lag hos den tidlige Jünger, lad os gribe fat i dem igen, og lad os starte udefra med udsigelsens kulde, der som sagt er meget sammenhængende med den dybere tematik.

Jüngers kulde gør ham i stand til at kigge lige ind i det skrækkelige og observere alt med en umenneskelig grundighed. Det giver hans blik en sjælden renhed i anskuelsen af de chokerende krigsoplevelser. Det mest interessante ved Jüngers rene anskuelse af det skrækkelige chok er at den netop afslører en insisteren, en nysgerrighed, ikke blot en dvælen ved det absurde, men en særlig udholdenhed, der bunder i at Jünger som så mange andre søger efter en mening, blot er Jünger anderledes godt udrustet end de fleste, i hvert fald til at finde en mening i galskaben.

Jüngers første grundlæggende iagttagelse er det jeg kalder chokkets udstrækning og gentagelse, der i krigsforløbet overskrider de menneskelige grænser. Dette knytter sig i første omgang til det jeg kalder det skrækkelige liv i krigen, det skrækkelige liv der umiddelbart knuser det menneskelige i mennesket, men som ifølge Jüngers tolkning først og fremmest skræller de kulturelle lag af soldaten og giver plads til udfoldelsen af hans indre styrke, heraf Jüngers fascination af den stærke soldat der aldrig giver op.

Jüngers anden grundlæggende iagttagelse er kampen. Kampen er i første omgang netop kampen mod det skrækkelige liv, kampen for at overleve, den kamp soldaten hele tiden kæmper med sig selv og omverden. Men dernæst bliver kampen mere end en iagttagelse for Jünger, den bliver en tolkning af krigen og af livet, idet Jünger holder fast ved kampen som det grundelement der på paradoksalt vis rummer al mening i livet. Kampen er ikke det første Jünger ser i krigen, men efter at have oplevet kampen fremstår den som svaret på alle hans spørgsmål (det gjorde den måske også forinden). Jünger ser at kampen er krigens formål og derved et formål i sig selv, men heri ligger i høj grad en tolkning. Jünger ser tolkningen af kampen som en mulighed for at strukturere sin krigsoplevelse på en meningsfuld måde. Dette behov for at finde en mening i galskaben er ganske menneskeligt, det er et behov Jünger deler med de fleste andre, men Jüngers måde at gøre det på, hans tankegang, er ikke almindelig, den er meget gennemført og meget stædig. Og her kommer urenheden endelig ind i Jüngers blik, med hans tolkning, men af en tolkning at være er den nu alligevel ret ren, den er nemlig nietscheansk. For Jünger er kampen først og fremmest menneskets mulighed for at komme i kontakt med livskræfterne i verden og derved leve fuldt ud. Kampen er således det perfekte svar på menneskets afskrælning i krigen, fri for kultur og civilisation er soldaten i stand til at give efter for de dybere livsdrifter og kaste sig ud i kampen. Kampen bliver altså en opfyldelse af menneskets dybeste lyster og derved opnå ekstasen, i foreningen af mennesket der giver efter for sine dybere drifter og så selve disse kræfter, livet selv.

Jünger uddyber denne tankegang yderligere. Centralt står Jüngers opfattelse af krigen som et rent udtryk for livskræfterne i verden, for den virkelige virkelighed, hvor freden blot er en illusion, en konstruktion, som mennesket har foretaget via kulturen og civilisationen, men nede under det hele lurer de evige livsdrifter i mennesket, og de er det vigtigste i mennesket, idet de er menneskets mulighed for at komme i kontakt med de rene livskræfter og derved leve fuldt ud. Jünger beskriver altså den fredelige verden som et tyndt slør hen over den virkelige verden, de brutale livskræfter der bevæger alt levende. Og Jünger beskriver menneskets mulighed for at eksistere i den virkelige verden, nemlig ved at give efter for livsdrifterne og derved komme i kontakt med livskræfterne, men uden at fortabe sig fuldstændigt i disse kræfter. Jünger udvikler idéen om den ærefulde soldat, der via heltemod og taperhed finder en holdbar placering i livskræfternes

voldsomme bølgebevægelse. Tapperheden er soldatens forståelse af livet og verden. Den tapre soldat rummer viljen til kamp, der netop er lig viljen til liv, viljen til magt. Det er denne vilje der gør at soldaten kan stå fast over for det skrækkelige, og det er denne vilje der gør ham overmenneskelig, det Jünger også kalder det nye menneske.

Jüngers grundlæggende billede på livet i udfoldelse er altså soldaten i kamp, der netop udlever livet og derved er et rent udtryk for liv. Dette skal efter min mening forstås i nietzscheansk forstand. "Sind wir nicht Prisma, das alle Farben splittert ..." (Jünger 1922 s. 39). Jüngers beskrivelse af mennesket som et prisme for livets stråler er efter min mening uhyre vigtigt. Det beskriver ganske klart situationen, menneskets placering og ikke mindst menneskets vigtighed. I kampen bliver soldaten et udtryk for livet, livskraften strømmer igennem ham og kommer til udtryk som viljen til kamp, og selve kamphandlingen er livet i ren form, den enkelte soldat afspejler som menneske alle livets facetter, hans vilje til kamp, hans følelser for æren, for kammeratskabet, hans respekt for fjenden, og ikke mindst hans grundlæggende kamp mod skrækken, døden, alt det er udtryk for livet i dets helhed, i den dybeste sammenhæng.

Jünger samler uden de store fanfarer denne placering af mennesket, hele denne tankegang, i et symbol, et ideal, nemlig det han kalder landsknægten. I Jüngers tankegang står idéen om landsknægten som perfektionen, landsknægten er den soldat der fra start af oplever krigen som sit rette element.

"In ihm schlugen die Wellen der Zeit ohne Missklang zusammen, Krieg war sein ureigenstes Element. Er trug den Krieg im Blute ... Er war zum Kriege geboren und hatte in ihm den Zustand gefunden, in dem allein er sich auszuleben vermochte." (Jünger 1922 s. 56)

For Jünger er landsknægten et menneskeligt symbol på kampens renhed. Landsknægten går så at sige ind i kampen med rent hjerte, han forstår instinktivt kampens enorme betydning som udtryk for livet, han forstår at kampen ingen anden betydning har end netop som udtryk for livet selv, han er det menneske der hører hjemme i krigen og ingen andre steder. Og ud fra dette ideal af en soldat kan Jünger endelig tillade sig at forenkle sin fremstilling af krigen. Ud fra idéen om at "dass die Materie nichts und der Geist alles ist" (Jünger 1922 s. 60), kan soldaten endelig se krigen i det rette perspektiv.

"Da empfand man, dass diese Häufung von Knalleffekten, diese brüllenden Stahlgewitter, mochten sie noch so gierig sich bäumen, doch nur Maschinerie, nur Theaterkulissen waren, die erst Bedeutung erlangten durch das Spiel, das der Mensch vor ihnen spielte." (Jünger 1922 s. 60)

Alt det krigen udkæmpes med er i virkeligheden ikke andet end maskineri, teaterdekorationer, der kun giver mening i det spil mennesket spiller på krigens scene. Krigen er en scene, kampen er selve spillet, og soldaten er både skuespiller og publikum. Men dermed ikke sagt at krigen blot er et spil. "Ein Spiel kann wiederholt werden, hier ist beim Fehlwurf unwiderrufflich alles vorbei" (Jünger 1922 s. 51). Det skal forstås i nietzscheansk forstand. Spillet er selve livet, landsknægten er det menneske der lever fuldstændigt i dette spil, mens den tapre soldat er det menneske der blot har lært spillet via heltemodet. Landsknægten er idealet, den stærkeste soldat, der instinktivt har forstået hvad det handler om.

"Es ist von tiefer Bedeutung, dass gerade das kräftigste Leben sich am willigsten opfert. Besser ist es, unterzugehen wie ein zersprühendes Meteor, als zitternd zu verlöschen." (Jünger 1922 s. 61)

Alt handler om spillet i sig selv, selve kampen, og soldatens plads i kampen er i virkeligheden ganske klar. "Wie andere in der Kunst oder in der Wahrheit, so erstrebten sie im Kampfe Erfüllung" (Jünger 1922 s. 61). Soldaten finder sin fuldendelse i kampen, idet kampen ikke kan foregå uden ham, og det er vigtigt at kampen bliver kæmpet, idet den er et rent udtryk for livskræfterne i verden, ligesom kunsten er det.

Den inderste tematik - Jüngers tolkning af livet ud fra Nietzsche

En vigtig pointe i denne opgave er at Jünger ikke blot tolker livet ud fra krigen ved hjælp af en på flere måder nietzscheansk tankegang, Jüngers egentlige ærinde er en konkret tolkning af livet selv ud fra Nietzsche, der er altså i sidste ende tale om en tolkning af Nietzsche, Jüngers inderste tematik er i virkeligheden en nietzscheansk diskurs. Lad os endelig se på hvordan.

Jüngers *Der Kampf als inneres Erlebnis* er på mange måder en konkretisering af Nietzsches livsfilosofi som den kommer til udtryk i *Tragediens fødsel*. Lad os tage udgangspunkt i Jüngers centrale figur, den heltemodige kampsoldat, idealiseret i landsknægten, hvis situation sådan set beskriver den tidlige Jüngers livssyn i sin helhed. Jüngers heltemodige kampsoldat, landsknægten er nemlig på linie med Nietzsches dionysiske figur, satyren. Begge figurer er symbolske, men Jüngers kampsoldat er alligevel en konkretisering af Nietzsches dionysiske figur, idet Jünger bruger idéen om krigen som et konkret eksempel på livets udfoldelse i verden.

For Nietzsche er det dionysiske en drift der er i direkte kontakt med livskræfterne i verden. Det er en drift der i modsætning til det apollinske er udtryk for den virkelige verden, mens det apollinske er udtryk for den skønne illusion. Det dionysiske er den

stærkeste drift mennesket kan være i forbindelse med, via den kaster mennesket det apollinske slør af sig og ser verden som den virkelige er, forfærdelig, naturlig, absurd, uden illusionens skønhed. Det dionysiske menneske forstår at "ingenting kan ændre ved tingenes evige væsen ..." (Nietzsche 1872 s. 69) og derfor afstår han fra at handle. Han ser kun det absurde ved tilværelsen. For Nietzsche ligger den eneste rigtige løsning for mennesket i kunsten. Den kunstneriske fremstilling af verden redder menneskets vilje til at leve. Og i denne lægende forestilling fremstår det rene naturvæsen, som en symbolsk figur, satyren:

"... menneskets urbillede, udtrykket for dets højeste og stærkeste rørelser, forstået som begejstret sværmer, der henrykkes af gudens nærhed, som medlidende fælle, i hvem gudens lidelse gentages, som forkynnderen af en visdom ud af naturens dybeste bryst ..." (Nietzsche 1872 s. 70)

Det der er tale om her er "individets sønderbrydelse og dets bliven ét med det oprindeligt værende" (Nietzsche 1872 s. 74), men denne bliven ét med det oprindeligt værende sker vel at mærke ved at individet netop afspejler livskræfterne, gentager lidelsen, som en forkynnder, men også som en medlidende fælle. Satyren er både "en afbildning af naturen og dens stærkeste drifter, ja, et symbol på den, og på samme tid forkynnderen af dens visdom ..." (Nietzsche s. 75). Det afgørende er her at satyren er en symbolsk figur, "på samme tid subjekt og objekt, på samme tid digter, skuespiller og tilskuer" (Nietzsche s. 61), som Nietzsche skrev om geniet, satyren er et symbol på livskræfterne, et symbol der bliver fremstillet i det tragiske spil, hvor satyren er både skuespiller og tilskuer, ligesom den geniale kunstner er det. Men hvad er det så der bliver sagt?

"I den dionysiske kunst og i dens tragiske symbolik taler denne natur til os med sin sande, uforvanskede stemme: "Vær som jeg er! Urmoderen, som evigt skaber midt i fremtrædelsernes uophørlige vekslen, evigt tvinger til at leve, evigt fryder sig ved denne fremtrædelsesvekslen!"'" (Nietzsche 1872 s. 117)

Mennesket skal altså skabe, leve og fryde sig ved fremtrædelsernes vekslen, ligesom livskræfterne selv. Som Nietzsche skriver: "Vi er virkelig i korte øjeblikke urvæsenet selv og føler dets ubændige livsbegær og livslyst; fremtrædelsernes kamp, kval og tilintetgørelse forekommer os nu at være nødvendig ..." (Nietzsche 1872 s. 118). Det er afgørende at mennesket forstår at fremtrædelsernes kamp, kval og tilintetgørelse er nødvendig, eller rettere uundgåelig, idet denne kamp, denne vekslen, netop er lig med livets udfoldelse.

Jüngers fremstilling af den heltmodige kampsoldat, idealiseret i landsknægten er som sagt på linie med Nietzsches fremstilling af den dionysiske figur, satyren. Blot er der hos

Jünger tale om en tilføjelse, en konkretisering, en tolkning. Nietzsche taler om den dionysiske figur, satyren, som et symbol, der i sig selv er en konkretisering, men netop som en fremstilling, en kunstnerisk fremstilling af livskræfterne i verden. Jünger går et skridt videre herfra og ser livskræfterne afspejlet andre steder end i kunsten, nemlig i kampen i krigen. Således placerer han kampsoldaten parallelt med kunstneren, kampen eller rettere heltemodet i kampen parallelt med skabelsen, og krigen parallelt med kunstværket eller rettere scenen, rammen for kunstværket. Hvad det er der er det egentlige kunstværk er ikke så afgørende, det afgørende er livskræfternes udfoldelse, det en romantiker ville kalde inspirationen. Det der er vigtigt at være opmærksom på her, er at det netop er kampsoldaten henholdsvis kunstneren der er selve mediet, og det gælder hos både Jünger og Nietzsche. Det der drejer sig om er selve skabelsen, kampen, som udfoldelse af livet.

Jünger er altså parallel med Nietzsche på alle de afgørende punkter, den egentlige forskel ligger blot i forskydelsen, Jüngers konkretisering, der er mindre abstrakt end Nietzsches. Sammenlignet med Jünger er Nietzsche teoretikeren i deres fælles livsfilosofi, mens Jünger er tolkeren. Nietzsche bevæger sig hele tiden på et mere åndeligt plan, han taler om kunsten, Apollon, Dionysos, det guddommelige, det tragiske og ikke mindst musikken. Her tager Jünger i sin tankegang tilsyneladende udgangspunkt i fysiske fænomener som krigen, kampen, soldaten, det skrækkelige i verden og bevæger sig herfra over mod åndelige kvaliteter som ære, heltemod og tapperhed. Overordnet set bevæger Nietzsche sig i sin tankemæssige bevægelse oppefra og ned, fra det apollinske og det dionysiske til en placering af kunsten i verden, mens Jünger umiddelbart bevæger sig nedefra og op, fra freden, krigen og det skrækkelige til heltemodet, selvopofrelsen, døden via kampen. Nietzsche taler om livet og skabelsen, mens Jünger taler om døden og kampen, destruktionen. Begge ser den samme sammenhæng mellem livet og døden, begge har fokus på livskræfternes udfoldelse, begge udformer derved en livsfilosofi, og de to er parallelle, idet Jünger tolker Nietzsche, men de bevæger sig umiddelbart i forskellige retninger, idet de umiddelbart befinder sig på forskellige niveauer.

Men her bliver vi nødt til at ræsonnere og prøve at se igennem Jünger. For idet Jüngers fremstilling er en tolkning af Nietzsche, idet Jünger tolker krigen ud fra Nietzsche, er hans udgangspunkt jo heller ikke krigen men netop Nietzsche, ligesom hans tolkning først og fremmest gælder livet selv og ikke krigen, idet han blot tolker livet ud fra krigen, eller rettere ud fra Nietzsche. Det der drejer sig om hos Jünger er altså i sidste ende livet ud fra Nietzsche, hvilket svarer til livet ud fra krigen ud fra Nietzsche. Der er altså i bund og grund tale om en nietzscheansk diskurs. Jüngers fremstilling af krigen er først og fremmest en konkretisering af Nietzsches idéer, eller rettere en tolkning af dem. Og således bevæger også Jünger sig oppefra og ned, fra Nietzsches idéer til en placering af heltemodet i verden via kampen. Hermed er Jünger også parallel med Nietzsche i sin

tankemæssige bevægelse, nemlig oppefra og ned, med fokus på livskræfternes udfoldelse i verden.

Alt dette ses ikke blot ved de nævnte paralleller men også i selve sproget, Jüngers sprog er nietzscheansk, hvilket tydeligvis er bevidst. Men lad os nu se nærmere på den diskurs der er mellem Jünger og Nietzsche. Som udgangspunkt ser Jünger verden med nietzscheanske øjne. I krigen ser han i første omgang en afsløring af verden, hvorved den skrækkelige, absurde virkelighed fremstår i al sin chokerende gru. Han forstår at mennesket ikke kan holde denne virkelighed ud i sin nøgenhed, ikke uden at miste forstanden. Men hvor Nietzsche ser løsningen i en sandfærdig kunstnerisk fremstilling af verden, laver Jünger en tilføjelse, han ser den konkrete kamp i krigen som et slags kunstværk. Dette knytter sig til hans sammenstilling af kunstneren og soldaten, som han i bund og grund mener har samme væsen, idet de begge udtrykker livskræfternes udfoldelse i verden. Normalt ville man opfatte kunstneren og soldaten som væsensforskellige - den ene skaber, mens den anden destruerer. Men her tænker Jünger ikke så meget på resultatet, værket, men mere på selve processen - for Jünger er det selve livskræfternes udfoldelse der er det centrale og ikke så meget hvad det hele ender med. Jünger bekymrer sig ikke så meget for individets skæbne, men mere for hvordan denne skæbne finder sit slutpunkt. Her er det heltemodet, tapperheden, der er soldatens altafgørende habitus. For Jünger er det i sidste ende selvopofrelsen der bringer mennesket videre, paradoksalt nok. Mennesket kan ikke lave om på livskræfterne, men det kan blive en del af dem, en del af deres udfoldelse. Jünger er sådan set parallel med Nietzsche hele vejen igennem, blot mere konkret, på et niveau tættere jorden, idet han taler om de konkrete krigsfænomeners og ikke mindst kampens afgørende betydning for mennesket og livet selv.

DET burde efterhånden være tydeligt at det ikke blot er mig der tolker Jünger nietzscheansk, men netop Jünger selv der tænker nietzscheansk. Jeg har forsøgt at beskrive grundridset i Jüngers nietzscheanske diskurs, lad mig nu ganske kort beskrive Jüngers egentlige tolkning af livet ud fra Nietzsche. For Nietzsche og Jünger er deres tolkning af livet ikke blot teori, men netop livsfilosofi, og for Jünger er det også mere end det. Jünger knytter hele vejen igennem sine tanker til konkrete iagttagelser, her bruger han krigen som eksempel og som bevis for sin tankegang, deraf får man det umiddelbare indtryk, at han gør sig sine tanker ud fra sine iagttagelser, men det er selvfølgelig omvendt. Mange ting tolker han som tegn på urkraften, den primitive livsdrift i mennesket. Færre ting tolker han som viljen til magt i mennesket. Et grundlæggende spørgsmål i Jüngers undersøgelse er "was den Menschen eigentlich noch vorwärts treibt" (Jünger 1922 s. 89). Dette spørgsmål gælder det der motiverer soldaten til at udholde og leve det skrækkelige liv i krigen. Svaret har vi forlængst fået, det er nemlig selve kampen mod det skrækkelige liv der motiverer soldaten. Soldaten tager imod det skrækkelige liv i

krigen som en udfordring, en sublim udfordring, en udfordring der svarer til hvad han har at byde på, en udfordring der finder uanede kræfter frem i ham.

“Soweit der Mensch hier Individuum ist, ist er nur aus Angst zusammengesetzt. Aber gerade, dass er sich trotzdem bewegt, das beweist, dass ein höherer Wille hinter ihm steht.” (Jünger 1922 s. 89)

Over for den totale angst finder den stærke soldat den overmenneskelige vilje frem i sig selv, viljen til at leve, viljen til at kæmpe, viljen til magt. Livsdrifterne, livskræfterne er i alt, den overmenneskelige vilje til at kæmpe er en strukturering af disse kræfter, og i den forstand er mennesket først og fremmest en potentiel strukturering af livskræfterne, som hos Nietzsche er det viljen til magt der er det altafgørende.

“Angst empfinden wir, weil wir vergängliche Geschöpfe sind, aber wenn ein Unvergängliches in uns diese Angst besiegt, so können wir stolz darauf sein. Das zeigt, dass wir wirklich dem Leben und nicht nur dem Dasein verbunden sind.” (Jünger 1922 s. 90)

Igen et eksempel på at Jünger bruger sin erfaring, sin iagttagelse, som eksempel på livskræfternes tilstedeværelse og ikke mindst som eksempel på menneskets vilje til kamp. Det er i konfrontationen med sin egen forgængelighed at mennesket føler angsten, angsten for døden, men hvis mennesket via de uforgængelige livskræfter formår at overvinde denne angst, er det et bevis på at mennesket virkelig er i kontakt med livet selv, og mere kan man ikke forlange, mere kan man ikke opnå. Som Frederik Stjernfelt formulerer det med en henvisning til Nietzsche: “Man må her konfrontere sig med kamp og med rædsel, fordi det er denne modstand, der først af alt lader viljen-til-magt manifestere sig” (Stjernfelt 1997 s. 90). Det er via den modstand der ligger i selve det skrækkelige at soldaten kommer i kontakt med livet selv. Det skrækkelige er altså det mest centrale i Jüngers tankegang, hans livsfilosofi, og således kan man hos Jünger ligefrem tale om en særlig skrækæstetik, idet det i virkeligheden er skrækken og oplevelsen af skrækken han hele tiden kredser om. Det er ud fra konfrontationen med skrækken at det hele vokser, kampen mod det skrækkelige frembringer i mennesket den stærke soldat der rummer overmenneskelig vilje til kamp, vilje til liv. Vi er altså tilbage ved udgangspunktet, kampen mod det skrækkelige, men vi har nu fået bekræftet at det ifølge Jünger er denne kamp der er udgangspunktet for det hele, udgangspunktet for hele den særlige udfoldelse af livet som Jünger har beskrevet så indgående. Og således anderledes oplyst forstår vi bedre hvad Jünger helt præcist mener, når han skriver:

“Doch wenn wir aufeinanderprallen im Gewölk von Feuer und Qualm, dann werden wir eins, dann sind wir zwei Teile von einer Kraft, zu *einem* Körper verschmolzen.” (Jünger

1922 s. 97)

Det der her beskrives er selvfølgelig livskræfternes udfoldelse, i hvilken de kæmpende via den fælles livskraft forenes og bliver til ét kød. Som Jørgen Knudsen kommenterer i den anledning - "ordet *krigsliderlighed* ses at have en pervers sandhed" (Knudsen s. 350). Knudsens kommentar er måske nok rammende, men den er alligevel misvisende. Der er desværre ikke tale om nogen pervers sandhed om mennesket (hvis en sådan findes - og i forhold til hvad - normaliteten selvfølgelig, men den er jo netop blot en konstruktion). Det der er på spil her har ikke meget med liderlighed at gøre, der er ikke tale om noget erotisk, tværtimod om det modsatte, og her er det vigtigt at holde tingene ud fra hinanden, selvom de nok er parallelle. Det burde efterhånden være klart at det er vanskeligt at kritisere Jünger (hvilket dog ikke skal afholde os fra at gøre det), dels på grund af hans unikke erfaring, dels på grund af hans høje intellektuelle niveau kombineret med denne erfaring, han rummer en særlig saglighed, en særlig distance, idet han hele tiden selv analyserer sine iagttagelser. Der er altså masser af grunde til at forholde sig til Jünger på en saglig måde, hvilket vil sige at forholde sig til sammenhængen i hans tankegang på et tilpas højt niveau, hvilket kræver mere end som så. Jünger sammenligner selv kampdriften med seksualdriften, men netop som en parallel, ikke som en perversitet. I forlængelse af ovennævnte citat supplerer Jünger:

"Zu *einem Körper* - das ist ein Gleichnis besonderer Art. Wer es versteht, der bejaht sich selbst und den Feind, der lebt im Ganzen und in den Teilen zugleich. Der kann sich eine Gottheit denken, die diese bunten Fäden sich durch die Hände gleiten lässt - mit lächelndem Gesicht." (Jünger 1922 s. 97)

Jüngers beskrivelse er selvfølgelig en metafor, men det man skal forstå her er, at det er krigen eller rettere krigstilstanden der er en metafor, en metafor for livet selv og dets udfoldelse, dets udleven af livsdriften, livskraften. Krigen er scenen, kampen er selve spillet, udfoldelsen, og kampens højdepunkt, selve mødet, kontakten mellem modstanderne er ekstatisk i den forstand, at det ikke blot er to modstandere der forenes, men i sidste ende livet selv der når sit højdepunkt. De kæmpende er i virkeligheden drevet af de samme livskræfter, de er kun modstandere i kraft af spillet, kampen, der giver livet mulighed for at komme til udtryk. Kampen er livets selvrealisation, eller rettere, kampen er livets evigt foreløbige fuldendelse i livsformernes vekslen. Og den der forstår det kan leve fuldt ud og se livets udfoldelse i al sin farvestrålende mangfoldighed - i stedet for at græmme sig. I sidste ende handler det ikke om mennesket, ej heller om krigen. "Alle Ziele sind vergänglich, nur die Bewegung ist ewig" (Jünger 1922 s. 103). I sidste ende handler det om livet selv, menneskets krige er blot en af livets utallige udformninger.

“Hier fließt es vorbei, das Leben selbst, die grosse Spannung, der Wille zum Kampf und zur Macht in den Formen unserer Zeit, in unserer eigenem Form.” (Jünger 1922 s. 103)

I sidste ende er det slet ikke mennesket Jünger ser, men netop livet selv og dets udfoldelse. Han ser livet som en “enorm bølge” i hvilken mennesket blot er en lille detalje, men hvilken detalje! I livets destruktive og skabende bølge er mennesket indtil videre “... das gefährlichste, blutdürstigste und zielbewussteste Wesen, das die Erde tragen muss” (Jünger 1922 s. 102).

Den ydre diskurs - Jünger sammenlignet med Remarque

Det er svært at være uenig i Jüngers grundlæggende iagttagelser, men hans tolkning af disse, hans tolkning af livet og af mennesket, er klart nok ikke normal, netop ikke. Det er i den anledning interessant at sammenligne Jüngers fremstilling af krigen med Erich Maria Remarques. Der er mange ligheder i deres iagttagelser, idet det sådan set er det samme de iagttager, nemlig oplevelsen af Første Verdenskrig, og derved er forskellen i deres tolkning af disse iagttagelser forholdsvis interessant. En indvending mod en sammenligning af Jünger og Remarque kunne være at Remarque netop ikke var kampsoldat, han var ikke selv ved fronten, men bag den, ved støttetropperne. Men det betyder mindre for os, dette er ikke en historieopgave, som sagt drejer det sig her i sidste ende om tolkninger af krigen, idéer og tanker, og det kan Remarque godt levere. Man kan sagtens opfatte sammenligningen af Jünger og Remarque som en ydre diskurs mellem dem, idet de hver især forholder sig til den andens holdninger, dog uden at have nogen bestemt person i tankerne. Efter krigen harmedes Jünger over at “unsere Zeit zeigt starke pazifistische Tendenz” (Jünger 1922 s. 40), mens Remarque som pacifist netop reagerer mod den krigeriske holdning som Jünger delvist er eksponent for (dog forholder Remarque sig ikke til den dybere problematik som Jünger har fat i). Jünger og Remarque kritiserer således indirekte hinanden, selvom de ikke direkte forholder sig til den anden, hvilket for Jüngers vedkommende også ville have været svært, idet Remarque debuterede med romanen *Intet Nyt fra Vestfronten* i 1928, otte år efter Jüngers første bog.

I langt højere grad end Jünger forholder Remarque sig til krigen som et negativt problem. Man kan sige at Remarque tolker krigen som et problem, mens Jünger tolker den som en mulighed. Remarque forholder sig til krigen psykologisk, mens Jünger forholder sig til den livsfilosofisk. Remarque forholder sig til forholdet mellem soldaten og krigen i meget jordnær forstand, som en negativ psykologisk udvikling, som udviklingen af et traume. Centralt i dette traume står distanceringen mellem soldaten og den gamle verden, fredens verden. Soldaten kan ikke forholde sig til den almindelige fredelige verden, mens den almindelige verden ikke kan forholde sig til krigens verden. Distanceringen er altså dobbelt, og derved er der ingen reel kontakt mellem de to verdener. Efter tabet af den

almindelige verden har soldaten kun krigen tilbage, men i krigen er soldatens liv fuldstændig underlagt tilfældet, hvorved det enkelte liv bliver ligegyldigt.

“Fronten er et bur, hvor man nervøst sidder og venter på, hvad der vil ske ... hvor et [tilfældigt] projektil rammer kan jeg ikke have nogen indflydelse på.” (Remarque s. 69)

Denne tilstand nedbryder Remarques soldat, lige til det punkt hvor kroppen ikke er andet end “en tynd hud over et vanvid, som møjsommeligt holdes nede.” Krigens skrækkelige virkelighed tvinger soldaten til at stoppe sin almindelige tankevirksomhed. Han kan ikke bare fortrænge nutiden og tænke på noget andet (fra fortiden), idet dette noget andet ikke længere er nogen trøst. Det hele er ét stort “nøgent billede af fortvivlelse.”

Remarques soldat udvikler sig med tiden til det man kunne kalde et soldatermenneske, det menneske der har vænnet sig til krigen. “Alt er vane; også skyttegravene. Denne vane er grunden til, at vi tilsyneladende glemmer så hurtigt” (Remarque s. 94).

Magtesløsheden over for den langsomme og uomgængelige skæbne gør individet mere og mere følelsesløst og tanketomt.

“Vore tanker er ler, de bliver æltede af dagens vekslen - de er gode, når vi har ro, og døde, når vi ligger i ilden. Granathuller er alt uden om os og inden i os.” (Remarque s. 177)

Remarques soldatermenneske er det menneske der prøver at overleve krigen ved at vænne sig til den. Hermed bliver han ifølge Remarque til et “tænkende dyr” for at få “instinktets våben”, han bliver “gennemsivet med sløvhed” for ikke at bryde sammen, og får ligegyldigheden som reserve mod “intethedens anfald.” Denne tilpasning er dog uholdbar og kunstig, “den er ikke ro, men den skarpeste anspændelse for at opnå ro ... [de] indre kræfter er anspændt, på et tilbageskridt ...”, et tilbageskridt til en mere simpel tankefunktion, der gør at soldaten kan overleve de skrækkelige øjeblikke igen og igen. Remarque beskriver også selve kampen, hvor soldaten bliver grebet af blodtørsten, men det hæfter Remarque sig ikke videre ved. Det centrale er traumet, tabet af den gamle verden, det skrækkelige ved krigens verden og hvordan mennesket overlever det. Remarques soldat er i modsætning til Jüngers fokuseret på overlevelsen, ikke kampen. Remarque beskriver hvordan soldaten bliver til et soldatermenneske, der i lighed med Jüngers almindelige soldat er et tænkende dyr, der følger sit instinkt, men Remarque tolker dette som et menneskeligt tilbageskridt i meget negativ forstand, idet soldaten bliver tvunget til at holde op med at tænke. Hvis soldaten tænker udvikler det sig til vanvid. Remarque beskriver i det hele taget krigen som vanvid. Mens Jünger opfatter det skrækkelige som en port til livets fulde udfoldelse, opfatter Remarque det skrækkelige som en port til det totale vanvid. Umiddelbart modsiger de altså ikke hinanden, faktisk er

det svært at lade være med at opfatte Remarques fremstilling af krigen som en bekræftelse af Jüngers dybere tolkning af krigen og kampen, idet Jünger netop befinder sig på et højere abstraktionsniveau. Men de tolker det altså forskelligt, Remarque tænker bestemt ikke nietzscheansk, han bog er som udgangspunkt en kritik af krigens vanvid og som sådan er den pacifistisk, den opfordrer til medfølelse og sorg over de enorme tab. Dog kan Remarques bog godt tolkes nietzscheansk, men kun i den forstand at Remarque netop ikke tænker nietzscheansk og måske derfor ikke forstår hvad der sker omkring ham. Det er et faktum at hvor Remarque stopper op foran det skrækkelige og blot beskriver dets umiddelbare effekt på soldaten, dér fortsætter Jünger, som vi har set, langt videre og beskriver det skrækkelige i detaljer og i forskellige grader, og Jünger beskriver ikke blot den umiddelbare effekt, som han netop blot tolker som noget umiddelbart, han beskriver også den dybere effekt og sidst men ikke mindst tolker han det alt sammen i en større sammenhæng, nemlig en nietzscheansk tolkning af livet. Remarque stopper længe inden, på en måde dvæler han til stadighed ved det rent følelsesmæssige, det ubegribelige, hvorved hans videre blik ikke ser andet end vanvid. Remarque opfatter vanvidet som den yderste grænse, hvor der ikke er noget på den anden side.

Et centralt fælles punkt for Remarque og Jünger er soldatens tilbageskridt til en simple, mere dyrisk tilstand. Her hæfter Remarque sig netop ved tankernes ophør og instinkternes overtagelse, men han tolker blot dette som en overlevelsesmekanisme og derved kan han nedvurdere tilbageskridtet i forhold til udgangspunktet, det almindeligt tænkende menneske, uden yderligere diskussion. Her må man sige at Remarque slipper nemt om ved det i forhold til Jünger, hvilket også ligger lidt i sagens natur, idet Jünger netop tilsyneladende finder hvad han leder efter. Jüngers iagttagelse af menneskets mere primitive drifter, og hans tolkning af disse som grundlæggende og altafgørende livsdrifter, passer fint ind i hans krigerisk-nietzscheanske tolkning af verden. Det samme gælder bestemt ikke Remarque, og derfor går Remarque ikke nær så langt i sine refleksioner som Jünger gør. Forståeligt nok, men det er vel også problematisk. Efter at have nærlæst Jünger er det fristende at begynde at kritisere Remarque ud fra Jünger, men det ville alligevel være misvisende i forhold til sagens kerne. Lad os nøjes med at konkludere at Remarques bog er udtryk for en mere eller mindre pacifistisk holdning til krigen, den er en afvisning af krigen, og som sådan beskriver den mennesket som offer, hvilket ses i det den først og fremmest beskriver menneskets smertefulde følelsesliv i krigen.

I forhold til Jünger forholder Remarque sig ikke til de dybere eller rettere de højere spørgsmål om kampen i krigen, det er ærgerligt, men det ville vel også have været vanskeligt at kritisere Jünger ad den vej, eftersom hans højere overvejelser i sidste ende er udtryk for en sammenhængende livsfilosofisk tankegang, der strengt taget ikke tager udgangspunkt i krigen, men i Nietzsche. Til gengæld kritiserer Remarque indirekte Jünger allerede i sit grundlæggende perspektiv på krigen. Remarques kritik går nede fra

og op, med udgangspunkt i krigen, hvilket er lidt paradoksalt, idet det jo er Jünger der har oplevet krigen på nærmeste hold, men Remarques tankemæssige bevægelse ligger i selve pacifismens væsen, hvor det enkelte menneske først og fremmest ses som offer.

Remarques grundlæggende perspektiv på krigen er at den er vanvittig. Dette svarer til det en nietzscheaner ser i første omgang, inden han begynder at tænke videre. Men Remarque holder fast i vanviddet som det centrale i krigen, og spørgsmålet er om det ikke også er afgørende for krigen hvordan soldaterne opfatter den. Svaret er jo - hvis soldaterne opfatter krigen som vanvittig, kan de principielt set heller ikke gøre andet end at handle vanvittigt, så længe de handler inden for krigens rammer. Herved fremstår soldaten mere som et offer end som en overmenneskelig realisering af livskræfterne, og ifølge Remarque er det også sådan de fleste af soldaterne selv oplever det. Hertil siger Jünger at man skal se igennem vanviddet, igennem skrækken og derved få øje på livskræfternes evige udfoldelse bag tingenes overflade, og det kan han måske have ret i, men hvis vi vælger at blive i menneskenes verden, blandt den menneskelige lidelse og smerte, og ser på hvad menneskene tænker og gør, melder problemerne sig.

Hovedproblemet er her koblingen mellem Jüngers åndelige nietzscheanske verden og krigens konkrete verden. Som vi allerede har set forsøger Jünger at bruge krigen som fænomen som argument for sin tankegang, men idet Jünger jo i den grad ser krigen ud fra sin nietzscheanske tankegang, taber hans argument principielt værdi. Jüngers hovedargument for at kampen i krigen er et rent udtryk for livet selv, er netop kampens renhed, hvorved den får karakter af et spil med livskræfterne i verden, en smuk udfoldelse af livet på linie med kunsten. Jünger er klar over at der er en brist i hans vision om den skønne kamp, heraf hans skelnen mellem den middelmådige soldat og den tapre heltemodige soldat, idealiseret i landsknægten. I kampens renhed er netop parternes habitus altafgørende, derfor er Jünger nødt til at udskille den middelmådige soldat, der netop ikke kan hæve sig over krigens umiddelbare grumsede virkelighed. Derfor gentager Jünger også gang på gang hvorledes den normale tyske soldat ikke er middelmådig, men netop meget tapper, og en vigtig pointe er at det netop er krigen der bringer det bedste frem i ham. Jüngers kobling af det åndelige og det fysiske fungerer ganske godt, den forløber umiddelbart flydende, men alene det at der er tale om en kobling er interessant, og det er spørgsmålet om denne kobling nu også forløber så flydende. Koblingen forløber flydende i Jüngers tankegang, men hvis man modsat Jünger tager udgangspunkt i krigens konkrete verden, ser man i hvor høj grad det åndelige og det konkrete fysiske er modsætninger, man ser hvordan de skurrer mod hinanden, som netop Remarque beskriver det.

MIN og indirekte Remarques hovedkritik af Jünger går på at han kun accepterer sin egen ophøjede tolkning af krigen som den eneste vigtige. Alt det grumsede, alt det middelmådelige, alt det urene, og måske derved alt det menneskelige, alt det afviser

Jünger som uden betydning. Ifølge Jünger er det kun den rene kamp der har betydning. Men min sørgelige indvending er her, at den urene kamp måske har mindst lige så stor betydning som den rene. Hele Jüngers tankegang er jo et argument for at netop den rene kamp rummer al betydning, og som sagt er det vanskeligt at modsige Jünger på hans eget abstrakte niveau, selvom hans tankegang rummer masser af paradokser, men sådan er livet jo. Men med udgangspunkt i nutidens Europa er det om ikke andet muligt at opsætte en ganske simpel tankegang over for den tidlige Jüngers og via den afvise ham som en anakronisme. Jünger omtaler selv et sted den urene kamp som en slags borgerkrig, og det er netop dér vi befinder os i dag og har gjort det længe. Jünger gjorde for øvrigt selv lignende iagttagelser under Anden Verdenskrig. Nutidens krige, som vi har set dem på f.eks. Balkan, er principielt en slags borgerkrige, især i kraft af deres gennemførte urenhed, deres ydmygelse og udsletning af civilbefolkningen. Et begreb som folkemord er selve indbegrebet af urenhed i Jüngers tankeverden. Jüngers renhed i kampen findes ganske enkelt ikke længere. Den tankegang der klarest afviser den tidlige Jünger som en anakronisme, er så den nutidige gentleman-soldat, der netop ikke vil acceptere folkemord og derfor reagerer ved at bekæmpe dem der udøver det. Heri ligger i modsætning til Jünger en indforstået foragt for fjenden, foragt for folkemorderen. Folkemorderen er en forbryder, hvem det er meget vigtigt at stoppe, vigtigt for ofrene, vigtigt for menneskeheden som sådan. For den moderne gentleman-soldat er det således af indlysende årsager altafgørende vigtigt at stoppe fjenden, inden denne fuldfører sin mission. Der er her tale om en ganske simpel tankegang, der dels bygger på erfaringerne fra Anden Verdenskrig, dels bygger på kristen moral, ikke mindst budene om næstekærlighed og barmhjertighed. Denne tankegang er ikke blot modstridende med Jüngers i praksis, den afspejler også en helt anden uren, uglorværdig opfattelse af krigen, som stemmer langt bedre overens med nutidens realiteter end Jüngers opfattelse gør. Spørgsmålet er så hvordan vi skal tolke denne Jüngers begrænsning.

Konklusionen ligger lige for. Som Jünger selv har hentydet til hele vejen igennem, er der tale om en historiens afgrænsning af det Jünger ville kalde den oprindelige og ægte kampsituation. At den rene kamp ikke findes i de nutidige krige er ikke noget argument for at den aldrig har fandtes. Men det er til gengæld et argument for at tingene netop er hvad man gør dem til. Hvis den gængse tankegang og holdning til krigen tilsiger, at man for alt i verden skal være en gentleman, så er det sådan det bliver. Tænk blot på hvordan man førte krig før tiden: i farvestrålende uniformer med hvide læderremme over kors, så fjenden havde noget at sigte efter, det var fejlt at gemme sig, man gik langsomt frem på lige rækker og accepterede døden på forhånd. Sådan var det delvist endnu i Første Verdenskrig, især i starten, hvor man ignorerede maskingeværernes effekt i forhold til almindelige geværer, med katastrofale følger, titusindvis af menneskeliv blev kastet direkte i ilden, tusind gange, de måtte gerne dukke sig, men de skulle over the top lige meget hvad. I den gammeldags krig er Jüngers tankegang ikke blot den eneste

meningsfulde, den er givetvis også i overensstemmelse med virkeligheden et langt stykke af vejen. Men i den moderne krig er Jünger en anakronisme, mens Remarque fremstår som et slags mellempunkt mellem den gamle og den nye krig, hvilket Første Verdenskrig jo også var. Remarques første bog fremstår som en slags varsel om den gamle krigs endeligt, mens Jüngers tankegang til gengæld afspejler det savn der opstår i forbindelse med dette tab. Det interessante er at Remarques bog som sådan ikke har haft den helt store betydning i Tyskland, trods dens enorme udbredelse, mens Jüngers første bøger faktisk har været et præcist varsel om hvad der måtte følge efter Første Verdenskrig. For det kan godt være at Remarque har beskrevet skyttegravssoldaternes generelle tanketomhed, men Jünger har til gengæld beskrevet hvordan skyttegravssoldaterne lærte at tænke med krigen (selvom de næppe tænkte lige så langt som Jünger gjorde - Jünger er som sådan et eksempel på at tankegangen også slog igennem på et højere intellektuelt niveau), og det blev mere afgørende for udviklingen i mellemkrigstidens Tyskland end Remarques pacifisme. Det gjaldt også på et mere alment plan: Efter krigen ønskede folk ikke at få at vide, at det hele, alle tabene, havde været til ingen nytte, de ville ligesom Jünger gerne have, at man havde opnået noget, at man havde fået noget ud af det, og det er jo forståeligt nok. Problemerne kom for alvor da dette håb og dette savn kombineret med visse andre ting begyndte at blive politisk.

Afslutning

Det burde efterhånden være klart at der er to spor hos den tidlige Jünger, to spor der på forskellig vis supplerer hinanden og uddyber hinanden, nemlig krigen og livsfilosofien. Den måde de to spor supplerer hinanden på udgør selve indholdet i Jüngers første bøger. Med fokus på de to spor er det klart at Jüngers første bog *In Stahlgewittern* primært kører i det første spor, krigen, mens hans anden bog *Der Kampf als inneres Erlebnis* primært kører i det andet spor, livsfilosofien. Men som sagt er de to spor uadskillelige, Jüngers livsfilosofi er i høj grad hans udgangspunkt, og krigen er hans objekt, selve det han tolker livet ud fra, mens livsfilosofien er den måde han gør det på. Man kan ligefrem opstille følgende grundmodel for indholdet i Jüngers første bøger: Kampen i krigen er udtryk for livet, og soldaten er her den uundværlige tolker af kampen. Der er her tale om en grundlæggende tegnmodel der går igen igennem alle Jüngers første bøger, og det gør det umiddelbart nemt at forstå ham, men sandheden er dog at Jünger ikke er så nem at forstå. Som vi har set er Jüngers tankegang ret dyb og meget sammenhængende, den er i sidste ende en nietzscheansk tolkning af livet ud fra krigen. Jüngers tematik udgør i sidste ende en undersøgelse af livet, den er et livsfilosofisk spørgsmål knyttet sammen med et livsfilosofisk svar, hvor krigen og kampen netop er både spørgsmål og svar, men altså ud fra en nietzscheansk tankegang. Jeg skulle således forlængst have påvist at krigen og livsfilosofien hos Jünger ikke kan adskilles. Hos Jünger er krigen livsfilosofi og livsfilosofien er krig.

Men skiller man tingene lidt ad kommer der flere ting til syne, bl.a. en række paradokser. Et ganske centralt paradoks er Jüngers sammenknytning af det man kunne kalde det dyriske i mennesket og det man kunne kalde det heltemodige i mennesket. Det dyriske, de dybere drifter, er det der i første omgang gør kampen mulig, mens det heltemodige, idealerne, er det der i anden omgang gør kampen meningsfuld, smuk og muliggør selvopofrelsen. De to ting, det dyriske og det heltemodige, er for Jünger meget afgørende i sammenhæng, men den måde de ifølge Jünger supplerer hinanden på afslører først og fremmest en nietzscheansk tankegang, ifølge hvilken de er udtryk for henholdsvis det dionysiske og det apollinske, menneskets drifter mod henholdsvis den skrækkelige sandhed og den smukke illusion. Jüngers centrale paradoks, hans nødvendige sammenknytning af det dyriske og det heltemodige, er altså en central del i hans livsfilosofi, paradokset er ifølge Jünger en afgørende og uundværlig del af livet. Uden det dyriske er der ingen drift, og uden det heltemodige mister alting sin betydning. Det heltemodige i mennesket er det der på frugtbar vis strukturerer livsdrifterne til den heltemodige kamp. Heltemodet er således lig med menneskets vilje til magt.

Det kan godt være at Jüngers fokusering på den heltemodige kamp, kampens renhed,

afslører en modstand mod krigens urenhed, en modstand der måske er udtryk for en fundamental angst, angst for meningsløsheden, men her bevæger vi os ud i gætterier, der ikke findes meget belæg for i Jüngers tekster, idet disse først og fremmest er udtryk for en livsfilosofi, en livsfilosofi der netop er fokuseret på krigens og kampens meningsfuldhed i sig selv. Og det kan godt være at Jüngers idé om heltemod og tapperhed som det styrende princip i kampen efterhånden er en anakronisme, det ville han i hvert fald selv være den første til at indrømme. Men den kritik man kan mobilisere mod den tidlige Jünger er efter min mening ikke nær så interessant som det Jünger rent faktisk afslører for os. Idet Jünger på så tydelig vis fremlægger sin tankegang afslører han samtidig det der ligger bag. Vi kan måske nok afvise hans idé om heltemodet og tapperheden, som et menneskeligt håb om skønhed i krigens verden, men vi kan vanskeligt afvise hans afsløring af menneskets dyriske drifter, blodtørsten, og det er mindre sjovt. Ud fra et syn på verden hvor krigen findes, hvor menneskets blodtørst kommer til udtryk, er det således svært ikke at følge i Jüngers og Nietzsches fodspor og lede efter en smukkere men sandfærdig fremstilling, et smukkere princip mennesket kan strukturere sine drifter efter. Og i krigens kampsituation, findes der da noget smukkere princip end selvopofrelsen via heltemodet, tapperheden i kamp? Der findes et meget teoretisk og meget selvopofrende alternativ og det er den pacifistiske indstilling, at lægge våbnene fra sig, altså selvopofrelsen via passiviteten. Til dette alternativ kan man komme med en i denne sammenhæng meget aktuel kommentar: Der er her ikke tale om en strukturering af menneskets drifter, men en direkte afvisning af dem. Jeg finder således Jüngers opfattelse af krigen og mennesket langt mere interessant end den pacifistiske opfattelse. Jüngers opfattelse af krigen siger uden tvivl en hel del om menneskets historie, men mon ikke også den derved siger lige så meget om mennesket som sådan.

Litteratur

Bohrer, Karl Heinz. (1981). *Pludselighedens forhistorie*. In: Kritik 132. Gyldendal, 1998.

Gadamer, Hans-Georg. (1960). *Truth and method*. Sheed & Ward, 1989, 1996.

Goldbæk, Henning. (1995). *Botho Strauss ...* In: Kritik 114. Gyldendal, 1995.

Goldbæk, Henning. (1998). *En poetisk nihilists bekendelser*. In: Kritik 132. Gyldendal.

Jünger, Ernst. (1925). *Das Wäldchen* 125. In: Sämtliche Werke 1. Klett-Cotta, 1978.

Jünger, Ernst. (1922). *Der Kampf als inneres Erlebnis*. In: S. Werke 7. Klett-Cotta, 1980.

Jünger, Ernst. (1920/1934). *In Stahlgewittern*. In: Sämtliche Werke 1. Klett-Cotta, 1978.

Jünger, Ernst. (1920/1926). *The storm of steel*. Constable, 1929, 1994.

Jünger, Ernst. (1929/1938). *Kapriciøse indfald*. Hasselbalch, 1955.

Knudsen, Jørgen. *Tysk litteratur fra Th. Mann til B. Brecht*. Gyldendal, 1966.

Krockow, Christian Graf von. (1990). *Tyskland 1890-1990*. Gyldendal, 1996.

Nevin, Thomas. (1996). *Ernst Jünger and Germany*. Constable, 1997.

Nietzsche, Friedrich. (1872). *Tragediens fødsel*. Gyldendal, 1996.

Remarque, Erich Maria. (1928). *Intet nyt fra vestfronten*. Gyldendal, 1995.

Ricoeur, Paul. (1969). *Hvad er en tekst?* In: Filosofiens kilder. Vinten, 1973.

Stjernfelt, Frederik. (1997). *Irgend etwas*. In: Rationalitetens himmel. Gyldendal, 1997.

Stjernfelt, Frederik. (1995). *Looks like rain*. In: Kritik 114. Gyldendal, 1995.